

God mijn God waarom heb jij mij verlaten?

Een Canadese vrouw schreef een gedicht onder de titel 'De uitdaging'. De laatste regels zijn:
*Het interesseert me niet te weten waar je woont of hoeveel geld je hebt.
 Ik wil weten of je kunt opstaan na een nacht van verdriet en wanhoop, vermoeid en gekwetst tot op het bot, en kunt doen wat gedaan moet worden om de kinderen eten te geven.
 Het interesseert me niet wie je kent of hoe je tot hier bent gekomen.
 Ik wil weten wat jou staande houdt, van binnenuit, wanneer al het andere wegvalt.*

(uit: 'De reis naar het binnenste van de ziel' Oriah Mountain Dreamer, 1954)

Wat houdt jou staande, van binnenuit, wanneer al het andere wegvalt? Deze regels klonken tijdens de uitvaart hier, enkele jaren geleden, van iemand die hartstochtelijk geprobeerd had een antwoord te vinden op die vraag, maar voor wie de duisternis groter was. In de taal van de bijbelse verhalen en woorden wordt deze vraag ook aan God gesteld: Waar blijft U met Uw wonderen? Omdat juist in de relatie met die A/ander, met God, redding verhoopt wordt *als al het andere wegvalt*. Maar soms kan een mens zelfs daar niet bij. Jezus roept uit 'Waarom heb je mij verlaten?' Is dat een geloofscrisis, is het doodsangst? Hoe die woorden te verstaan en kunnen ze ons brengen bij wat ons wellicht staande kan houden, wanneer al het andere wegvalt?

De laatste woorden die Jezus aan het kruis gesproken zou hebben zijn niet bij alle evangelisten dezelfde. Johannes noteert de woorden 'het is volbracht', voordat Jezus de geest geeft. Lucas gebruikt op dat moment voor het sterven woorden van vertrouwen. 'In uw handen beveel ik mijn geest.' Bij Marcus, en Mattheus, die immers veel van Marcus' tekst gebruikt, is er de klacht van godverlatenheid, 'mijn God mijn God, waarom hebt u mij verlaten' en daarna is er niets meer, dan het sterven, de laatste adem. Deze eenzame kreet van Jezus drukt zo'n afgrond van eenzaamheid en pijn uit dat ik die woorden eigenlijk liever niet tot mij door wil laten dringen. Dan moet ik aan mensen denken die uit wanhoop voor de dood kozen. Aan mensen die teveel pijn hebben en daar niet bovenuit komen. Aan mensen die het laatste stuk van het leven te zwaar valt en niets of niemand hebben om dat te verlichten. Dan denk ik aan de mensen in Syrie, waar naar schatting de afgelopen drie jaar zo'n 150.000 doden zijn gevallen. Waar de VN 2,5 miljoen vluchtelingen telt en circa 6,5 miljoen ontheemden. Het Wereldvoedselprogramma schat dat 4 miljoen Syriërs ondervoed zijn. En de oorlog is nog lang niet voorbij. Onder druk van Moskou en onder dreiging van een Amerikaanse aanval heeft Assad wel ingestemd met ontmanteling van zijn gifgasarsenaal. Maar feitelijk heeft de internationale gemeenschap zich stilzwijgend neergelegd bij de inzet van allerhande conventionele wapens. (uit NRC 14.03.14) Ik hoef niet in details te treden om u te doen beseffen hoe verlaten velen van deze Syriërs zich vermoedelijk voelen.

In veel situaties kun je zeggen dat niet God, maar de mensen laten het afweten, al dan niet uit machteloosheid, bij gebrek aan overzicht of moed, of uit angst vanwege teveel verstrengelde belangen. En wanneer mensen niet meer kunnen of willen helpen, dan resteert alleen de hoop in iets dat ons omvat, dat groter is dan wij, datgene dat een mens inspireert tot leven - wat we hier met een klein woordje 'God' noemen. God staat voor de hoop die zichtbaar wordt in wat mensen voor elkaar betekenen. Dat woordje God staat voor liefde en gerechtigheid die tegen nacht en ontij in worden bewaard en verdedigd. God verwijst naar een perspectief van hoop voorbij onze eerste en laatste waarneming. Als je je dit alles wat we God noemen, en waartoe we ons kunnen verhouden als tot een medemens, niet meer herinnert, niet meer voelt, of niet meer durft te hopen, dan wordt het wel heel erg leeg.

Die beklemmende leegte wordt uitgeschreeuwd door Jezus, volgens de overlevering van Marcus, ontleend aan Psalm 22. Uitgeschreeuwd, wonderlijk genoeg, tegen God. Want godverlatenheid veronderstelt geloof. Zonder Godsgeloof kun je je ook niet door God verlaten voelen. Zoals je ook geen liefdesverdriet kunt hebben zolang het nog 'aan' is met je geliefde. Jezus geeft zijn verbondenheid met zijn Vader niet op, maar bleef hem aanspreken. Maar er zijn ook bijbelkenners die zeggen dat die bijzondere verbondenheid hier ophield. Want Jezus roept hier immers God niet aan met het intieme woord abba/vader, maar met het wat meer afstandelijke Elohi of Eli, God. Alsof opeens de twijfel hem overvalt over alles waar hij voor stond. Nee, nee, zeggen de eersten weer, deze noodkreet is juist een

teken van geloof, want zelfs in zijn grootste leegte adresseert Jezus zijn nood aan God. Zoals het in de psalmen gaat. En Jezus kende als Jood die gebedspraktijk van binnenuit. Die kreet van godverlatenheid is als het begin van een klaagpsalm, die uit de diepte komt, om dan, na een tijdje – toch - te getuigen hoe God de bidder tegemoet is gekomen in zijn of haar nood.

Zoals ook in Psalm 22, die we net hoorden, waar je - nadat het hart zich helemaal heeft uitgestort - die omkering dus verwacht. Zoals meestal in de psalmen. Maar die verandering in de bidder, van wanhoop toch weer naar vertrouwen, hebben we zojuist niet echt gehoord, want Huub Oosterhuis heeft die omkering niet in zijn vertolking opgenomen. Wel laat hij de psalmist in het midden zeggen ' daar houd ik je aan', maar daarna vervolgt hij de jammerklacht van verlatenheid. Waarom weet ik natuurlijk niet – in een andere vertaling in een voetnoot (KBS 1995) las ik dat het vermoeden bestaat dat de weg omhoog uit de diepten, later aan deze psalm toegevoegd zou zijn. Maar het sprak me wel aan dat de godverlatenheid hier niet meteen weggeplamurd wordt. Dat ie er mag zijn, in al zijn afschrikwekkendheid en herkenbaarheid. Omdat we alleen door echt in de diepte te kijken het verhaal van de asielzoekers in het detentiecentrum Schiphol over de gekmakende onzekerheid een beetje kunnen peilen. Of het verdriet van de moeder om haar veel te jong gestorven zoon een beetje te kunnen meedragen. Of de angst om uithuiszetting bij iemand bij wie de schulden zich opstapelen, tot je door te laten dringen. Of zijn wij het zelf, die gehoord willen worden in wat ons beklemmt - op die momenten dat we langs de rand van de afgrond lopen? Een mens wil eerst echt gehoord worden voordat iemand misschien met troost of wat dan ook kan komen. Als je de klacht van godverlatenheid serieus wilt nemen, moet je niet meteen aankomen met de keer ten goede.

Aan al deze ervaringen van uitzichtloosheid doet Psalm 22 recht. Geen snelle troost, geen geveinsde vrolijkheid om de duisternis toe te dekken. En toch laat de psalmist het daar niet bij. Niet om de onpeilbare angst voor de leegte maar snel op te vullen met iets moois en goeds. Daarvoor weet hij tezeer van die afgrond waar een mens boven kan balanceren en zelfs in belanden. Maar de leegte krijgt niet het laatste woord. Want zijn schreeuw van verlatenheid is ook een aanklacht: laat het niet zo zijn. Niet zo uitzichtloos leeg. Laat er een God zijn, die ontfermt en opvangt. Laat er altijd een gebaar van barmhartigheid en vergeving zijn dat de mensen tegemoet komt in hun lijden, in hun uur van de dood. Laat er mensen zijn, die koesteren en uitreiken, die nabij durven blijven, die niet weggijken maar contact maken, de stilte uithouden .... tot er een kentering optreedt. Want in het stand houden, en het elkaar oproepen om zo goed als God te zijn gebeurt God. Hebben daarom de psalmen altijd weer die wending , opdat we niet vergeten, dat er een is die nooit varen laat het werk van zijn handen? Is het daarom dat de psalmen steeds weer vertrouwen inzingen: om stand te kunnen houden? Het is wat Etty Hillesum in haar dagboek noteerde, in 1942, bij wijze van zondaggebed: *Ik zal je helpen God, dat je het niet in mij begeeft, maar ik kan van tevoren nergens voor instaan. Maar dit éne wordt me steeds duidelijker: dat jij ons niet kunt helpen, maar dat wij jou moeten helpen en door dat laatste helpen wij onszelf. En dit is het enige, wat we in deze tijd kunnen redden en ook het enige, waar het op aankomt: een stukje van jou in onszelf, God. En misschien kunnen we ook er aan meewerken jou op te graven in de geteisterde harten van anderen. Er zijn mensen, het is heus waar, die nog op het laatste ogenblik stofzuigers in veiligheid brengen en zilveren vorken en lepels, in plaats van jou, mijn God. En er zijn mensen, die hun lichamen in veiligheid willen brengen, die alleen nog maar behuizingen zijn voor duizend angsten en verbitteringen. En ze zeggen: mij zullen ze niet in hun klauwen krijgen. En ze vergeten, dat men in niemands klauwen is, als men in jouw armen is.*

Zo gebeurt het dat de psalmist zich weer herinnert - pas nadat hij zich helemaal heeft uitgesproken en alle ellende van zich af heeft geschreeuwd: natuurlijk ben Jij er altijd, bron van mijn bestaan, ook als ik het niet meer weet of zie of voel. Want Jij vergeet mij niet. God laat geen mens ooit los, zo vertellen de bijbelse verhalen ons. Niet de mens die faalt, niet de mens die uitgeput is. Is dat waarom Jezus toch God aanriep, daar op dat kruis, op die godverlaten plaats, op dat godverlaten moment voor zijn sterven, om zich aan vast te houden ook al was er geen enkel houvast meer? Om al roepende zich weer bij dat vertrouwen te brengen? De hoop dat hij en ieder mens die lijdt, in stilte of verlatenheid, niet dieper kan vallen dan in Gods handen. Moge het zo zijn.

Mirjam Wolthuis